

Ivan Missoni

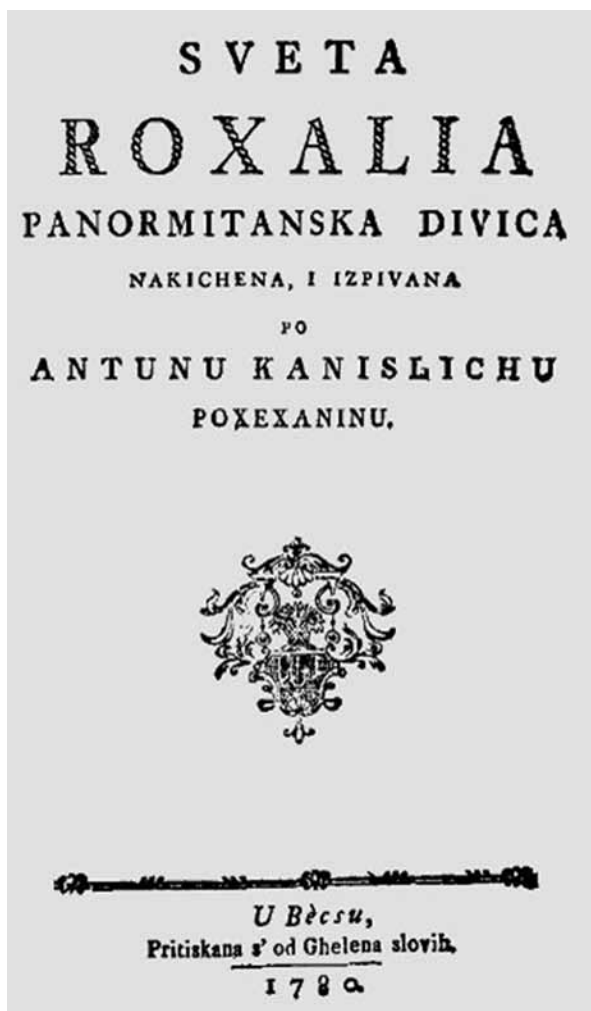
DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/94kl4czvdm>
Izvorni znanstveni članak
Rukopis prihvaćen za tisak: 11.12.2019.

LJUBAV BOŽJA KAO ODVRATITELJICA OD ZAVODLJIVIH NAPASTI U KANIŽLIČEVOJ SVETOJ ROŽALIJI

Sažetak

Cilj ovoga rada jest proučiti svrhu i funkciju alegorijske figure Ljubavi Božje (također zvane Ljubavlju Nebeskom) u epskom religioznom spjevu Antuna Kanižlića *Sveta Rožalija, panormitanska djeвица* napisanom najvjerojatnije 1759., a objavljenom posmrtno 1780. Ona se višestruko ukazuje Rožaliji tijekom svetičina boravka na osami, u pećini, te je krijepi, štiti i odvraća od brojnih napasti (kao što su Paklena Napast, Ispraznost Svijeta te vila Razbluda i njen sin Ljubićak) pomažući joj da ustraje u svom pustinjačkom duhovnom rastu i nadvlada sve poteškoće koje je more. Kojim se retoričkim metodama i uvjeravanjem pritom služi kako bi privoljela Rožaliju da joj se pokori te kakve pjesničke slike priziva crpeći iz bogatog srednjovjekovnog i ranonovovjekovnog kolektivnog kršćanskog imaginarija, kanim utvrditi i razložiti u ovom radu. Ljubav Božju usto analiziram ne samo kao teološki koncept, jamstvo božanski uređenog svijeta i sustava vrijednosti, već – što je možda bilo zanemareno u dosadašnjoj književnoj teoriji i kritici – prvenstveno kao emociju, i to od vrhovnoga značaja (Bog je ljubav, 1 Iv 4, 8; 4, 16).

Ključne riječi: Kanižlić; *Sveta Rožalija*; Ljubav Božja; emocije; barok; religija; isusovci; poema; retorika.

Slika 1. Faksimil prednje korice Svete Rožalije iz 1780., otisnute u Beču (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=30208>)

O autoru i njegovu djelu

Na početku ovoga rada trebalo bi imati na umu kako je Antun Kanižlić (*Kanisl-ich, Kanislić; Ante, Antonius; 1699. – 1777.*) bio isusovac, bogoslov, pjesnik i vjerski pisac koji se rodio i preminuo u Požegi. U rodnom je gradu započeo školovanje, a nakon studija filozofije i teologije zaređen je za svećenika u Tmavi 1728. Kao gimnazijski profesor, propovjednik i vjeroučitelj službovao je u Varaždinu, Zagrebu, Pečuhu, Osijeku, Petrovaradinu i Požegi. U svoj se rodni grad vratio 1752. i ostao ondje sve do kraja života u svojstvu predsjednika Požeškoga biskupskoga vijeća (konzistorija).

Za života je objavio šest knjiga vjerskoga i moralno-prosvjetiteljskoga značaja: *Obilato duhovno mliko* (1754.), *Bogoljubstvo na poštenje sv. Franceška Saverije, družbe Isusove* (1759.), *Utočište Blaženoj Divici Mariji ugodno i prijetno a nami vele koristno i potribito* (1759.), *Primogući i sardce nadvoladajući uzroci s kripostnimih podpomoćmah za ljubiti Gospodina Isukarsta spasitelja našega* (1760.), *Bogoljubnost molitvena na poštenje prisvete Trojice jedinoga Boga, blažene divice Marije i svetih* (1766.) i *Mala i svakomu potri-bna bogoslovica to jest nauk kerstjanski* (1773) (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=30208>). Među tim se nabožnim knjigama zanimljivošću izdvaja duhovna lirika, nastala u ozračju isusovačke pobožnosti, koju odlikuje obilna uporaba baroknoga ornatusa, što Kanižličev književni rad izdvaja od ostatka produkcije u onodobnoj Slavoniji (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=30208>).

Nakon Kanižličeve smrti objavljena su mu još dva djela: polemički spis o uzrocima rimsko-bizantskog vjerskog spora *Kamen pravi smutnje velike iliti početak i uzrok istiniti rastavljenja crkve Istočne od Zapadne* (1780.) i religiozni barokni spjev *Sveta Rožalija, panormitanska divica* (1780.), punog naziva *Sveta Rožalija Panormitanska divica nakićena i ispišana po Antunu Kanižliču Požežaninu* (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=30208> i https://hr.wikipedia.org/wiki/Antun_Kani%C5%BELi%C4%87). To je jedino opsežnije Kanižličevo pjesničko djelo, napisano najvjerojatnije 1759. godine slavonskom štokavštinom, tj. ikavicom, a sastoji se od 3.274 stiha, pretežno u dvostrukorimovanim dvanaestercima, s četiri umetnute pjesme sastavljene kraćim stihovima (od deseteraca do sedmeraca) (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=30208> i Plejić Poje, 2018., str. 131). U njemu se u obliku pisama (epistolarna forma) kroz četiri pjevanja pripovijeda o životu Rožalije, svete koja napušta dvor svojih roditelja i zaručnika te odlazi u pustinju (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=30208>, <https://www.lektire.hr/sveta-rozalija-panormitanska-divica/> i Plejić Poje, 2018., str. 130-131).

Sveta Rožalija sadržajno je slična (duhovno preobraćenje, mjesto kajanja je špilja, vizije Isusa i shvaćanje Božje ljubavi kao najvećeg čuda) baroknim plaćevima Ivana Gundulića (*Suze sina razmetnoga*, 1622.), Ivana Bunića Vučića (*Mandalijena pokornica*, 1630.) i Ivana Đurđevića (*Uzdasi Mandalijene pokornice*, 1728.), no od

njih odstupa ponajviše većim opsegom, složenijom kompozicijom i izraženijom sklonošću alegoriji (Šunjić, 2009 (online) i <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=30208>). Kanižličev se barokni stilsko-izražajni rekvizitarij očituje u uporabi metafora, metonimija, perifraza, anafora i epifora, emblematskih epiteta i dr. (Bošković, 2007, str. 22-23). Ankica Šunjić obrazlaže kako se uz nedvojen utjecaj dubrovačkih barokista *Sveta Rožalija* poetološki naslanja i na stil rokoko (Peić, 1972, str. 6, i Šunjić, 2009 (online)) te srednjovjekovnu alegoriju (Kravar, 1993, str. 153, i Šunjić, 2009 (online)), a drži se da joj uzore treba tražiti i u isusovačkoj literaturi, osobito u pjesničkoj zbirki *Trutznachtigall* Friedricha Speea von Langenfelda (Prohaska, 1909, str. 209-212, i Šunjić, 2009 (online)). Kanižličić je ujedno i jedini pravi, iako zakašnjeli, predstavnik baroka u Slavoniji. Dapače, da nije bilo njega, iz slavonske dionice hrvatske književnosti barok bi bio ispušten (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=30208>).

Hrvatska barokna književnost

Barok je umjetnički stil koji se smjestio između renesanse i klasicizma, a trajao je od kraja 16. do sredine 18. stoljeća. Podržavala ga je Katolička crkva, koja je na Tridentskome saboru donijela odluku kako zbog protestantske reformacije treba slati jasne i emocionalne religiozne poruke kroz umjetnost (Mujan, 2012, str. 4). Glavna su obilježja baroka: pridavanje veće važnosti stilskim negoli tematskim vrijednostima (česta uporaba figura kao što su metafora, antiteza, usporedba, ponavljanje, kontrast, paradoks, hiperbola, *conchetto* (domišljata poanta)), zastupljenost religijske duhovnosti naspram svjetovnosti te sklonost protuslovljima i moralizmu (Mujan, 2012, str. 4 i <http://informer24sata.blogspot.com/2016/06/barok-u-hrvatskoj-knjizevnosti.html>). Razvijaju se i samostalne, stilske odredive pojave, kao što je marinizam u Italiji, gongorizam u Španjolskoj ili precioznost u Francuskoj. Glavnim predstavnicima ovog književnog razdoblja smatraju se Torquato Tasso, Giambattista Marino, Lope de Vega, Tirso de Molina, Pedro Calderón de la Barca i Luis de Góngora y Argote (Mujan, 2012, str. 4, i <http://informer24sata.blogspot.com/2016/06/barok-u-hrvatskoj-knjizevnosti.html>).

U hrvatskoj je književnosti barok omeđen dvama djelima, Barakovićevom *Vilom Slovinkom* (1613.) i Kanižličevom *Svetom Rožalijom* (1780.) (Mujan, 2012, str. 5, i Bratulić, Damjanović, 2005, str. 269). To se književno razdoblje izravno veže uz protureformaciju i katoličku obnovu. Barok je nositelj novih pogleda na cjelokupni život, pri čemu veliku ulogu ima Družba Isusova (lat. *Societas Iesu*), koja uspostavlja temelje baroknog stvaralaštva u Hrvatskoj (Mujan, 2012, str. 5, i Bratulić, Damjanović, 2005, str. 270). Osnivaju se isusovačke škole koje šire duh katoličke obnove. Najstarije su osnovane 1607. u Zagrebu, 1636. u Varaždinu i 1699. u Požegi (Herceg, 2009, str. 19-20). Isusovci se zalažu za organiziranost školstva i misijsko djelovanje, te propo-

vijedaju i stvaraju književne tekstove. Ne treba zaboraviti kako je upravo isusovac Bartol Kašić 1604. napisao prvu ilirsku gramatiku na dubrovačkom, štokavskom govoru (<https://www.lektire.hr/barok-u-hrvatskoj/>). Budući da je tad područje današnje Republike Hrvatske, uz izuzetak Dubrovačke Republike, bilo pod vlašću moćnih višenacionalnih država – Habsburške Monarhije, Osmanskoga Carstva i Mletačke Republike, kroz barokno stvaralaštvo jača i osjećaj nacionalne pripadnosti i slavonskoga domoljublja. Razvilo se tako nekoliko vrlo jakih regionalnih književnih krugova u našim krajevima, od kojih je Dubrovnik bio najsnažniji, a u njemu je djelovao i najveći hrvatski barokni pisac, Ivan Gundulić (Mujan, 2012, str. 5, i <http://informer-24sata.blogspot.com/2016/06/barok-u-hrvatskoj-književnosti.html>).

Žanrovski gledano, hrvatska barokna književnost sastoji se od četiri osnovna žanra, dva otprije – ep i lirika, i dva stvorena u baroku – melodrama i poema. Pavao Pavličić podučava nas kako istaknuto mjesto u hrvatskom baroku ima upravo religiozna poema (Mujan, 2012, str. 6, i Pavličić, 1979 (online)). Tematika joj je barokno profilirana, a omiljena tema je život svetice. Posebice se rado piše o obraćenju grešnica i o njihovu putu do svetosti u divljoj pustinji, kao u Vučićevoj *Mandalijeni pokornici* (1630.), odnosno Đurđevićim *Uzdasima Mandalijene pokornice* (1728.). Njima su pak uzor Gunulićeve *Suze sina razmetnoga* (1622.) s temom počnjenoga grijeha, spoznaje grješnosti i izvršenoga pokajanja, odnosno povratka ocu (Mujan, 2012, str. 6, i Pavličić, 1979 (online)). Pavličić naglašava kako je u dotičnim poemama opisan događaj koji unutar sebe nema gotovo nikakva razvoja, a početna situacija nalikuje završnoj, često samo sa suprotnim predznakom. U opisanome zbivanju sudjeluje malen broj likova, od kojih je samo jedan glavni, dok je broj situacija i ambijenata malen bez obzira na dužinu djela (Mujan, 2012, str. 6, i Pavličić, 1979 (online)). Pavličić nadalje piše kako tematski krug takvih djela nije jako širok: ona uglavnom prikazuju pokajanje grešnika zato što su protureformacijska nastojanja inzistirala upravo najviše na čarobnosti pokajanja i povratka u krilo crkve. Na motivskoj razini, prema Pavličiću, čest je prikaz špilje i pustoši u kojoj se pokajnik nalazi, zatim reminiscencije na grijeh, opis ženske ljepote koja je bila uzrok grijehu, odnos prema prirodi u kojoj grešnik boravi itd. Osim toga, religiozne su poeme većinom monološki ustrojene, a piščevi su komentari svedeni na najmanju mjeru (Pavličić, 1979 (online)).

Dragutin Prohaska napominje kako se upravo većina talijanskih, francuskih i njemačkih pjesnika obrazovala u isusovačkim školama, gdje su im pripadnici toga reda predavali retoriku i poeziju (Prohaska, 1909, str. 119.). Znakovito je da su i Đurđević i Kanižlić bili isusovci. Premda obojica u svome izričaju njeguju elemente duhovne erotike, njihova se djela zajedno sa svojim glavnim junakinjama uvelike razlikuju. Dok je Đurđevićev književni uzor talijanski, Kanižličev je njemački (moguće je da je to bilo poznato djelo *Pia desideria animae sanctae* urednika Hermana Huga iz 1623.) (Prohaska, 1909, str. 192-194). Prije svega, Rožalija je mlada, nevina djevojka,

dakle nije grješnica kao Mandalijena (Prohaska, 1909, str. 196). Zatim, Mandalijena nakon veze sa svojim ljubavnikom, kad spozna Božju ljubav, i kao ljubavnica Kristova nakon preobraćenja i pokore gori novom strašću i nemirom te izdiše u ljubavnom ognju (Prohaska, 1909, str. 146). Prohaska obrazlaže da zato u *Mandalijeni* nema spora između ljubavi prema svijetu i prema Bogu; i jedna i druga su iste, razlikuju se samo potencijalno, a ne supstancijalno (Prohaska, 1909, str. 143). Tome naprotiv, priroda je Rožalijina sagrješenja drugačija. Ona se pokajala osjetivši grižnju savjesti jer je svojim uještavanjem ogolila rassetoga Krista. Narušavajući svoju ljepotu te povlačeći se u špilju odrekavši se ispraznosti svjetovnih užitaka, Rožalija se skrušeno i pokorno preobražava u dostojnu Kristovu družicu. Kad joj – kako Prohaska kaže – „srce usplamti ljubavnim ognjem za nebeskoga zaručnika“ (Prohaska, 1909, str. 196), ona u tom ognju ne umire nego se preporada, kao ptica feniks, da parafraziram VII. glavu drugog dijela Kanižličeve *Svete Rožalije*. Zanimljivo je uočiti kako u prethodnoj glavi, VI., Rožalija u svom naricanju i rastrojstvu spominje Mandalijenu zloslutnim riječima: „Ah, na pokornice izgled Mandaline / tecite niz lice bržje, suze line“ (Kanižlič, 2018, str. 45).

Kad je riječ o ljubavi, Prohaska zaključuje kako je Kanižličev pjesnički aparat isti onakav kakav se razvio u njemačkoj duhovnoj lirici (Prohaska, 1909, str. 194). Znameniti Požežanin tako o ljubavi piše u alegoričnom i personificiranom obliku uz određene izraze: ljubavna strelica, ljubavni oganj; molitve su „strijele“ što ih pobožne duše šalju u nebo. Prohaska ističe kako u razmatranom djelu nema psihologije duševne borbe i obraćenja već se sve događa milošću Božjom, i čudom i srcem, u duhu katolicizma, a napose isusovačke duhovne knjige. Prema njemu, sve Rožalijine odluke izviru iz njena srca (Prohaska, 1909, str. 198).

Ljubav Božja kao sveprisutna stalnica u *Svetoj Rožaliji*

Rekao bih da pripovijesti o životima svetaca, odnosno svetica, koje potječu još iz srednjovjekovlja i govore o njihovu napuštanju ovozemaljske raskoši, odlasku u samostan i prepuštanju pustinjaštvu, zbog mnogobrojnih međusobnih sličnosti i općih mjesta (toposa) djeluju nakon površnog čitanja kao više-manje jedna te ista priča svojstvena hagiografskom žanru – klasičan put pokorom do preobraćenja. No s gledišta povijesti emocija, *Rožaliju* možemo tumačiti i kao ljubavnu p(rip)ovijest. Odmah ću iznijeti argumente za tu tvrdnju i detaljnije je obrazložiti uz odgovarajuće argumente. Vidjet ćemo hoću li uspjeti navesti čitatelje da se slože sa mnom do kraja ovoga rada. Znači, na prvi pogled Rožalija se odriče ljubavi radi života u pokori i oskudici. No riječ je zapravo o odbacivanju svjetovne ljubavi (tj. svjetovnog zaručnika) kao nužnog preduvjeta za ostvarivanje duhovne ljubavi (zaručivši se za Krista).

Da bi do toga došlo, trebala bi se, u suprotnosti s Prohaskinim tumačenjem, odviti svojevrsna borba duše s porocima (psihomahija), pri čemu ovi potonji moraju

biti bezuvjetno nadvladani. Našu sveticu tako kroz istoimeno djelo salijeću napasti, a štite je vizije Ljubavi Božje, odnosno Bog prikazan kao ljubav. Ta ljubav pritom nije nikakav pasivan, apstraktan pojam već se pokazuje (i dokazuje) djelatnom, živom, opipljivom i okrepljujućom. Stvoritelj je u *Svetoj Rožaliji* ponekad prikazan kao ogledalo, ponekad kao sunce, ponekad kao duga i sl. (<https://www.lektire.hr/sveta-rozalija-panormitanska-divica/>). Uvijek pomaže čovjeku, bori se za njega, pruža mu svu svoju ljubav te ga nosi kada mu je teško. Napasti koje proganjaju i ostale likove prikazane su ili kao lijepe djevojke, pa i vile, ili kao ružne spodobe u obličju zmaja. Ljudima daruju poklone poput zlata i dragog kamenja te ih tako zavodljivo navode na pogrešan put (<https://www.lektire.hr/sveta-rozalija-panormitanska-divica/>).

Da utvrdimo gradivo: alegorija Ljubavi Božje proteže se kroz čitavo gore navedeno Kanižličevo djelo i time se potvrđuje kao sveprisutna konstanta ili stalnica. Zanimljivo je usto zamijetiti da ona nije prikazana kao jedna od sedam tradicionalnih kršćanskih vrlina: ljubav, vjera, ufanje, razboritost, pravednost, jakost i umjerenost, već kao osobito (i karakteristično) svojstvo Gospodina.

Tako, primjerice, nakon kraćeg prvog dijela Kanižličeva spjeva, naslovljenoga **Što Rožalija knjigi, koju doma šalje, govori**, u drugom dijelu pod nazivom *Kako se je Rožalija od svita otrgla i u pustinji živila?*, u V. glavi (*Ljubav nebeska Rožaliji s ogledalom prikaže se*, str. 42-43), Ljubav Božja prisposobljena je lijepom mladiću bijela lica s lukom i strijelom. Ona se odmah zaljubi u njega (*Ljubav Božja, rekoh, o Mladiću, jesi! / Kako tvoje stekoh došastje s nebesi?*). Ta se prilika međutim u sljedećoj, VI. glavi (*Rožalija, vidjevi priliku Isusovu, cvili i uzdiše*, str. 43-46) prometne u prizor raspetoga Krista. Ljubav je prekori: *Onda Ljubav: To je od kitenja milo, / Rožalijo, tvoje - eto vidiš - dilo! / S tebe on na ovom križu takov visi, / ti kiteć se s novom mukom ga uzvisi*. Shvativši da je njena oholost i taština povrijedila Sina Božjega, Rožalija se počne kajati i moliti za oprost trgajući svoju odjeću, čupajući kosu, ranjavajući si lice. Krist se nato čist, veseo i obasjan suncem pojavi simbolički grijući Rožaliju za novi život (*glava VII. Rožalija, vidivoši u ogledalu sunce, od njega ugrijana na novi život priporodi se na izgled ptice, imenom Fenice*, str. 46-48).

Ona stoga poželi biti simbolički mrtva svijetu, ali živa Bogu (*Sini, željna smrti, moj životu, sini: / užgaj me, usmrti, uskrisi, promini! i Ah, o da sam slična Fenici, da mogu / mrtva svitu, srična, velim, živit Bogu!*), tako da napušta oca i majku, zaručnika, sve bogatstvo i blagodatni života na plemićkom dvoru te odlazi živjeti samotnjačkim životom u špilji usred pustinje. Nadalje, u X. glavi (*Rožalija, privoljivoši svitovanju Ljubavi, odluku svoju u špilji pribivat napiše strilom. Ljubav joj ogledalo dade*, str. 53-56) Bog, tj. Ljubav duhovno je snubi i traži od nje uzvratanje Kristove ljubavi uz neosporiv dokaz svoje predanosti nenadmašiv od strane bilo kojeg smrtnika (*Isus navišćuje tebi volju svoju, / srce iziskuje, želi ljubav tvoju. (...) On za priporodit tebe hoti umrti, - / može li se zgodit ljubav veća od smrti?*), na što mu ona obećava vjernost i predaje mu se u potpunosti.

Ovdje dakle imamo potvrdu tumačenja razmatranoga spjeva kao ljubavne priče. Ne odoljevši Kristu, postavši zaljubljena u njega, i to smrtno, ona se preporuča. Sin Božji sada je njezina ljubav u kojoj je dobila novo ogledalo sebe, novu intimnu spoznaju svoje duhovnosti i svrhe u životu. To ona zdušno potvrđuje u XIII. glavi (*Prigibe na ljubav Božju, s kojima prignuta Rožalija bliži križice na drvenih korah*, str. 63-65): *Pitate, u čemu varam vrime dugo. / Ljubim Boga, njemu služim, – ništa drugo. / To je dilo slatko, zabaoljam se š njime, / ter mi čini kratko premda dugo vrime.* i onoj XV. (*Zabava vrimena u ljubavi i uzdisanje Rožalije*, str. 70-71): *Tako služim Bogu, zabaoljam se s time, / vas život zvot mogu od ljubavi vrime.* Slijedom navedenoga, u XIV. glavi (*Rožalija, pogledanjem u ogledalo zanešena u duhu, želi umrti. Vara ju Jeka. Nauk od Jeke*, str. 66-70) usporedivši se sa Spasiteljevom patnjom, iz ljubavi prema Bogu Rožalija poželi umrijeti na križu (*Ah, moja Ljubavi, udri me, razluči, / od tila izbavi i ne muči! – Muči.*), no u konačnici se ipostavi da ju je na to nagnalo tek varljivo zazivanje vile Jeke.

Ljubav izvodi Rožaliju na pravi put

U trećem dijelu Kanižličeva spjeva Rožalija dolazi gore dvama puteljcima iliti *dvojputjima* (od II. do VII. glave, str. 75-84). Lijevi biva prekriven zlatom i novcem. Svi žele krenuti njime jer bogatstvo brzo zaslijepi ljude, no zatim slijede brige. Strah Božji ovdje opisan može se protumačiti kao naličje Ljubavi Božje. Rožaliju k sebi mame Svijet i Dika te svjetovna veselja, Stid i Bludnost. Međutim, svi koji slijede svijet i slobodu završe u ustima grozomornoga Zmaja Paklenoga.

Na desnom pak puteljku (od VII. glave nadalje, str. 84-110) kao da teku med i mlijeko. Djeva Milost ondje grješnike odrješava grijeha. Rožalija putem susreće vile Vjeru i Ufanje te *dive* Krjepost, Istinu, Poniznost, Strpljenje itd. Ulazi potom u zlatni grad, u kojem se nalazi Stablo Života, pustivši da je Božja Ljubav izvede na pravi put. Štoviše, Ljubav je cijelim putem vodi, podučava i opominje. Vila Kuga u pratnji Straha i Gladi sije smrt, no Gospodin je tjera odatle. Rožalija naposljetku (u glavi XIV. *Plać Sicilije. Skaže se Milosrdje imajući u ruci cvit od ružice. Pomor pristane. Prilika je Rožalije, proti kugi Odvoitnice*, str. 107-110) za nagradu ugleda Djevicu Mariju i Isusa te rekne kako zbog tog jednog pogleda vrijedi izgubiti vid.

Odvraćanje od napasti i dovršenje djela

U četvrtom dijelu Rožaliju straše Paklena Napast (crni stvor s krilima), vila Razbluda i njezin sin Ljubićak (očigledna asocijacija na Veneru i Amora) te vila Ispraznost s lažnim dragim kamenjem (glave I. – III., str. 110-115). Nju više ne mora Božja Ljubav uvjeravati da je uz nju, kao njen oslonac i pribježište od teškoća nego ona, usvojivši čvrsto to saznanje, uvjerava i krijepi samu sebe: *Znam, da sam nejaka, ništa nemoguća, / ali z Bogom jaka i sve sam moguća. / Sama nisam, sa mnom Isukrst je: štita / proti boju tamnom eto nedobita!* Na nagovor Razblude i Ljubićka (koji, jasno,

pobuđuje bludnu ljubav) da se uda i živi u raskoši (*Veli: Što, Ružice, cvit gubiš mladosti? / Ah, draga dušice, pokore je dosti! / O kraljevska krvi, mladići za tobom, / tko će tvoj bit prvi, ginu među sobom.*) ona dirljivim monologom odvrća kako je njen zaručnik Krist, koji je dao život za nju, pa će mu ona uzvratiti na isti način (*Ja sam zaručnika kralja odabrala / i njemu do vika viru i srce dala. / On, da mene steče, život svoj izgubi, – / ah, može li veće da zaručnik ljubi? / Ter da mojoj sada ja ugodim puti, / a on pun od jada gine u mukah ljutih?*). Svetičina je ljubav – izjavljuje ona – čedna i vjerna te ona s radošću podnosi svoje dragovoljno izgananstvo s obiteljskog dvora.

Nakon manjih napasti slijedi ona najveća: Rožalija mora otići u drugu špilju, gdje će joj na vrata kucati njezini najbliži i moliti je da se vrati kući. Bog, tj. Ljubav poručuje joj da će okončati svoju knjigu (pismo) ako se toj kušnji othrvu. Ona na koncu uspijeva u svojoj nakani i šalje dovršenu knjigu svojoj majci za utjehu. Zatim se u posljednjoj glavi, VIII. (*Rožalija svoju knjigu dovršujući njoj napokon govori*, str. 124-125) moli za svoju obitelj i poručuje im svoju zadnju želju: da se svi zajedno nađu u raju. Završno slovo uznosita tona glasi: *Sva ova neka budu na veću slavu Božju i poštenje svete Rožalije.*

Zaključak

Kanižličevo djelo treba razmatrati u kontekstu vremena i prostora njegova nastanka kao i tadašnjih prevladavajućih kulturnih obrazaca, kada su vjerski osjećaji i duhovne vrijednote uživale mnogo veći značaj negoli u današnje vrijeme. Na taj način uočavamo, kako je ranije bilo rečeno, sadržajnu sličnost *Svete Rožalije* (duhovno preobraćenje, špilja kao mjesto kajanja, vizije Krista) s baroknim spjevovima, odnosno plačevima meditativno-ispovjedna tona Gundulića (*Suze sina razmetnoga*, 1622.) Bunića Vučića (*Mandalijena pokornica*, 1630.) i naposljetku Đurđevića (*Uzdasi Mandalijene pokornice*, 1728.) (Šunjić, 2009 (online) i Plejić Poje, 2018, str. 131). Međutim, Lahorka Plejić Poje istaknula je kako je Kanižličevo djelo po mnogočemu drugačije: primjerice, za razliku od bludnice Magdalene i razmetnoga sina iz *Evandjelja po Luki*, protagonistica slavonskoga spjeva nije bila velika grješnica nego je samo živjela svjetovnim životom djevojke iz ugledne obitelji. Također, *Sveta Rožalija* razlikuje se od svojih dubrovačkih uzora i po sklonosti digresijama i detaljnim opisima, kao i po alegorijskim prizorima (koji dominiraju u trećem i četvrtom dijelu). Plejić Poje prosuđuje kako je Kanižličevo djelo mnogo raspričanije od dubrovačkih baroknih plačeva, po leksiku i frazeologiji je više pučko, a po alegorijskim je dionicama blisko srednjovjekovnoj poetici. No, usprkos ozbiljnosti teme, može se zaključiti kako *Sveta Rožalija* ostavlja dojam „lakšeg“, radosnijeg teksta (Plejić Poje, 2018, str. 131).

Iako je Kanižličev spjev nastao duboko u prosvjetiteljstvu 18. stoljeća, on ima odlike baroka popraćene elementima rokokoa, stoga možemo ustvrditi kako je taj čuveni Požežanin jedini pravi, iako zakašnjeli, predstavnik baroka u Slavoniji (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=30208>). Nadalje, zbog tematike koju *Sveta*

Rožalija obrađuje te imajući na umu kako je nastala u ozračju dubrovačke pobožnosti, ona se smatra najznačajnijim djelom katoličke obnove u Hrvatskoj (<https://www.lektire.hr/sveta-rozalija-panormitanska-divica/>).

S emocijama sam započeo, stoga držim shodnim s njima i završiti ovaj rad. Naime, na prethodnim sam se stranicama trsio dati svoj skromni prilog proučavanju *Svete Rožalije* kroz prizmu povijesti emocija. S obzirom na to, pridodao bih spomenutom djelu još jednu vrijednost, dosad u stručnoj literaturi nezamijećenu, a to je obilje emotivnih iskaza, pozitivnih (rajska radost, bogoljublje, milost, milosrđe, krjepost, ufanje, skrušenost, poniznost, pokora, oprost, blaženstvo, svetost, vjernost, zahvalnost, prijateljstvo, dobrota, uživanje, plemenitost, pobožnost, nebeski zanos, sloboda itd.) i negativnih (čemerna bol, strah, patnja, tuga, briga, nevolja, sumnja, samoća, stid, žaljenje, muka, oholost, himba, zloća, napast, nenavidnost (zavist), ljutnja, krivnja, grješnost, smrtni jadi, ispraznost itd.), koji su u njemu izraženi i opisani kako u personificiranim vilama i napastima tako i u detaljnim opisima Rožalijina duševna stanja. Pritom navlastito mislim na alegorijsku figuru Ljubavi Božje, kao postojane, prisne i intimne, te sveprisutne Rožalijine pratiteljice, koja kroz čitavo djelo sveticu dobrotivo odvrća od svih svjetovnih napasti i kušnji, na što sam nastojao ukazati u ovome radu. Na kraju Rožalija ispunjava svoju životnu svrhu pokorničkim, krjeposnim životom na osami i duhovnim uzvišenjem te postizanjem mira i blaženstva povemašnjom predanošću Bogu. Kanižličev spjev, afirmirajući autorov zdušni kršćanski svjetonazor i njegov vjersko-prosvjetni rad, ukazuje na očiglednu povezanost ljubavi i vjere u Boga. Riječima apostola Ivana: *Tko ne voli, nije otkrio Boga, / budući da je Bog ljubav* (1 Iv 4, 8; 4, 16). Svjedočimo dakle tomu kako se alegorija Ljubavi Božje u razmatranome djelu pokazala kao emocija kako vrhovna tako i vrhunaravna značaja. Da sažmem: Rožalija kroz ljubav spoznaje Boga, a kroz Boga spoznaje ljubav.

Literatura

<http://dzs.ffzg.unizg.hr/html/Kani.htm>

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=30208>

<http://informer24sata.blogspot.com/2016/06/barok-u-hrvatskoj-knjizevnosti.html>

<https://www.lektire.hr/barok-u-hrvatskoj/>

<https://www.lektire.hr/sveta-rozalija-panormitanska-divica/>

Bošković, Ivan (2007), *Hrvatska književnost neoklasicizma i romantizma* (Sveučilišni udžbenik), Split: Filozofski fakultet Split.

Bratulić, Josip, Damjanović, Stjepan (2005), *Hrvatska pisana kultura: Izbor djela pisanih latinicom, glagoljicom i ćirilicom od VIII. do XXI. stoljeća / Sv. 1: VIII. – XVII. stoljeće*, Križevci: Veda.

Herceg, Kristijan (2009), *Isusovci u Hrvatskoj – obrazovanje i znanost. Spectrum: Ogledi i prinosi studenata teologije*, 1-4, str. 15-22.

Kanižlić, Antun (2018), *Sveta Rožalija* (prettisak), Požega: Ogranak Matice hrvatske u Požegi.

- Kravar, Zoran, (1993), *Nakon godine MDC.: Studije o književnom baroku i dodirnim temama*, Dubrovnik: Matica hrvatska, Ogranak Dubrovnik.
- Mujan, Natalija (2012), *Barokni elementi u Svetoj Rožaliji (Završni rad)*, Osijek: Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- Pavličić, Pavao (1979), *Rasprave o hrvatskoj baroknoj književnosti*, Split: Čakavski sabor (http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/Pavlicic_1979.htm).
- Peić, Matko (1972), *Barok i rokokoo u djelu Antuna Kanižlića (1699-1777)*, Zagreb: Rad 365, JAZU.
- Plejić Poje, Lahorka (2018), *Sveta Rožalija Antuna Kanižlića*. U: A. Kanižlić, *Sveta Rožalija* (pretisak), Požega: Ogranak Matice hrvatske u Požegi, str. 130-132.
- Prohaska, Dragutin (1909), *Ignjat Đorđić i Antun Kanižlić: Studija o baroku u našoj književnosti*, Zagreb: Rad JAZU, 178, str. 115–224.
- Šunjić, Ankica (2009). Članak o Antunu Kanižliću, <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=177>.

Love of God as the Averting Power against Seductive Temptations in Kanižlić's *Sveta Rožalija*

Summary

The objective of this paper is to study the purpose and function of the allegorical figure of Love of God (also called Heavenly Love) in the religious long poem *Sveta Rožalija, panoramska djevica* by Antun Kanižlić, most probably written in 1759 and published posthumously in 1780. This figure appears on multiple occasions to the saint during her stay in seclusion in the cave, nourishing her, shielding and averting from numerous temptations (such as Infernal Temptation, Vanity of the World, as well as the fairy Lechery and her son Lovey-Boy¹). It helps her persevere in her ascetic spiritual growth and overcome all adversities plaguing her. I intend to determine and analyse in this paper which rhetorical methods it puts to use in order to persuade Rožalija to comply with her guidance, and what poetic imagery it invokes by drawing from rich mediaeval and early-modern collective Christian imagination. I thereby analyse the Love of God not only as a theological concept and a guarantee of the divinely ordained world and value system, but primarily – which has so far possibly been neglected in literary theory and criticism – as an emotion of supreme importance (God is love, 1 John 4:8; 4:16).

Keywords: Kanižlić; *Sveta Rožalija*; Love of God; emotions; Baroque; religion, Jesuit; long poem; rhetoric.

Dr. sc. Ivan Missoni
Krstje Hegedušića 6, 10430 Samobor
ivan.missoni@yahoo.com

---

¹ This is my meagre attempt at translating the character's tricky name, and by no means a common or sole way it is to be rendered in English. I humbly ask for the reader's leniency: this seems to be a pioneering endeavour, since I have not been able to find any other English versions of Ljubičić's name.

